

Gehakkelde aurelia

Polygonia c-album

De gehakkelde aurelia is nu een algemene standvlinder, maar de omvang van het verspreidingsgebied heeft de afgelopen eeuw gevarieerd. Hij leeft vooral bij open vochtige bossen, maar wordt ook geregeld in tuinen gezien. Doordat een deel van de vlinders van de eerste generatie direct gaat overwinteren, is de tweede generatie kleiner dan de eerste. De rups lijkt door de witte rug op een oneetbaar vogelpoepje.

Levenscyclus en gedrag

De voornaamste waardplant van de gehakkelde aurelia is de grote brandnetel. Daarnaast worden onder andere ook hop, iep, ribes en wilg gebruikt. Op brandnetel groeien de rupsen het snelst, op ribes het langzaamst. Het vrouwtje heeft bij het afzetten van de eitjes een voorkeur voor planten die groeien op halfbeschaduwde, vochtige plaatsen in de beschutting van struweel of bos. Ze zet de eitjes afzonderlijk of per twee af op de bladrand. De verpoping vindt meestal laag in de vegetatie plaats op of in de buurt van de waardplant. (TAX 1989, BINK 1992, EBERT & RENNWALD 1991A). De vlinders overwinteren vlakbij de grond, bijvoorbeeld aan de onderkant van boomwortels, in een holle boom, tussen takkenbossen, stapels hout of afgevalen bladeren, zelden in kelders of schuren. Ze voeden zich onder andere met nectar van sleedoorn en bloeiende wilgen, later in het seizoen komen daar soorten als akkerdistel, braam en koninginnenkruid bij. Ook worden ze wel eens drinkend bij plassen of mest waargenomen en in het najaar zitten ze graag op rot-tend fruit. De dichtheid is vrij hoog, zo'n 8 tot 20 individuen per ha. Het mannetje verdedigt een territorium vanaf één of een aantal zonnige, luwe plaatsen op de grond of tot drie meter hoogte in een struik of boom. Indringers worden verjaagd door deze te achtervolgen in een spiraalsgewijze vlucht. Een ander mannetje dat later hetzelfde territorium bezet, gebruikt vaak dezelfde uitzichtpunten. Het territorium is klein, gemiddeld zo'n 12 m². Ongeveer de helft van de mannetjes houdt ook wel eens patrouillevluchten. (BITZER & SHAW 1983, TAX 1989, AKKERMANS ET AL. 2001, VAN SWAAY 2003).

Vliegtijd en overwintering

De gehakkelde aurelia vliegt in twee generaties. De eerste vliegt tussen 26 juni en 20 augustus. Een deel van deze vlinders gaat in winterrust. De rest brengt een tweede generatie voort die tussen 20 augustus en 5 oktober vliegt en die geheel in winterrust gaat. Vlinders die hebben overwinterd - dat zijn dus exemplaren van zowel de eerste als de tweede generatie - vliegen tussen 11 maart en 20 mei. De vliegperiodes van de generaties overlappen elkaar gedeeltelijk, zodat deze soort van maart tot oktober te zien is. De uiterste data waarop een vlinder is waargenomen zijn 10 januari en 15 december.

Leefgebied

De waardplanten van de gehakkelde aurelia groeien in bossen, parken en op open plekken in loof- en gemengde bossen. De vlinders vliegen vooral op luwe, zonnige, vrij vochtige plaatsen nabij ruigten, zoals in tuinen, parken of

Open plek in het Wijboschbroek (NB).
Woodland side (prov. of Noord-Brabant).

een bosrijke omgeving. De soort vindt daar geschikte nectarplanten maar bezet er ook territoria. De hoogste dichtheden worden gevonden in droge graslanden, maar dit betreffen vermoedelijk nectar zoekende individuen; droog grasland is doorgaans een ongeschikt leefgebied voor de rupsen. (VAN SWAAY 2003).

Mobiliteit, verspreiding en trend

De gehakkelde aurelia is een mobiele vlinder die de wijde omgeving verkent om voor elke nieuwe generatie een geschikte plaats met waardplanten op te sporen. (BINK 1992). De gehakkelde aurelia komt voor van Engeland tot Japan en van Midden-Scandinavië tot Noord-Afrika. In Nederland wisselde het verspreidingsgebied de afgelopen eeuw nogal: waarschijnlijk is de gehakkelde aurelia de dagvlinder

DEZE SOORT IS GESPONSORD DOOR:
M.P. Witsen ten Pas, Nieuwe Niedorp.

met de grootste veranderingen in het voorkomen. Omstreeks het begin van de vorige eeuw was het een vrij algemene vlinder die in alle provincies voorkwam. In de periode daarna nam de verspreiding af. Omstreeks 1925 was de soort zeldzaam en ontbrak in de drie noordelijke provincies. Na 1925 volgde een periode van uitbreiding die tot circa 1955 duurde, waarna het verspreidingsgebied opnieuw kleiner werd. In de jaren zestig was de gehakkelde aurelia een zeldzame vlinder die uitsluitend in Limburg en Noord-Brabant leefde. In de jaren zeventig volgde een korte periode van uitbreiding, maar al halverwege het decennium verdween de soort wederom uit de noordelijke delen van het land en vloog alleen nog ten zuiden van de grote rivieren. Daarna werd het verspreidingsgebied weer groter, een proces dat nog steeds doorgaat. Op dit moment is het verspreidingsgebied het grootst en vliegt de vlinder ook in de duinen, de

noordelijke provincies en op bijna alle Waddeneilanden. De oorzaken van deze schommelingen zijn grotendeels onbekend. De recente toename heeft mogelijk te maken met het warmere klimaat. De gehakkelde aurelia is nu een algemene standvlinder. (TER HAAR 1928, GERAEDTS 1986, TAX 1989).

Uit het Landelijk Meetnet Vlinders blijkt dat de gehakkelde aurelia een matige toename vertoont. Tussen 1990 en 1997 zijn de aantallen op de zandgronden wat teruggelopen, maar inmiddels nemen ze ook daar weer toe. (VAN SWAAY ET AL. 2001, VAN SWAAY & GROENENDIJK 2005).

Bescherming

De gehakkelde aurelia is niet bedreigd. Ook op Europese schaal is hij niet bedreigd en het voorkomen is over het algemeen stabiel. (VAN SWAAY & WARREN 1999).

Het is niet nodig om landelijke beschermingsmaatregelen te treffen. Plaatselijke inrichtings- en beheermaatregelen kunnen de stand bevorderen. Aan de zonnige zuidzijde van bosranden kunnen meer inhammen worden gecreëerd en de overgang van grasland naar bos kan geleidelijker worden gemaakt. Het is wenselijk dat brandnetels die groeien op halfbeschaduwde, vochtige plaatsen in de beschutting van struweel of bos, blijven staan.

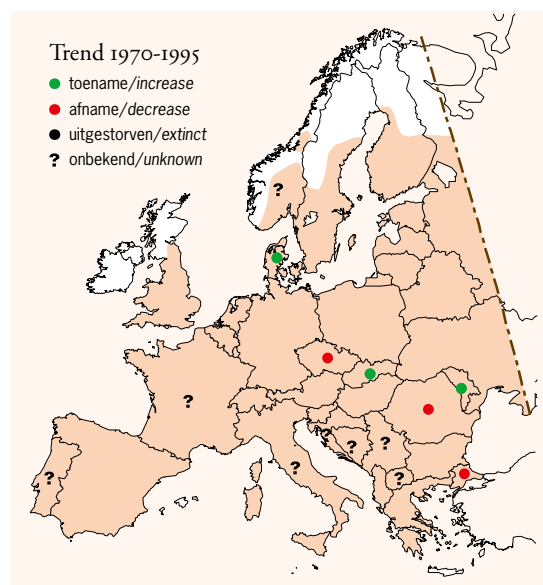
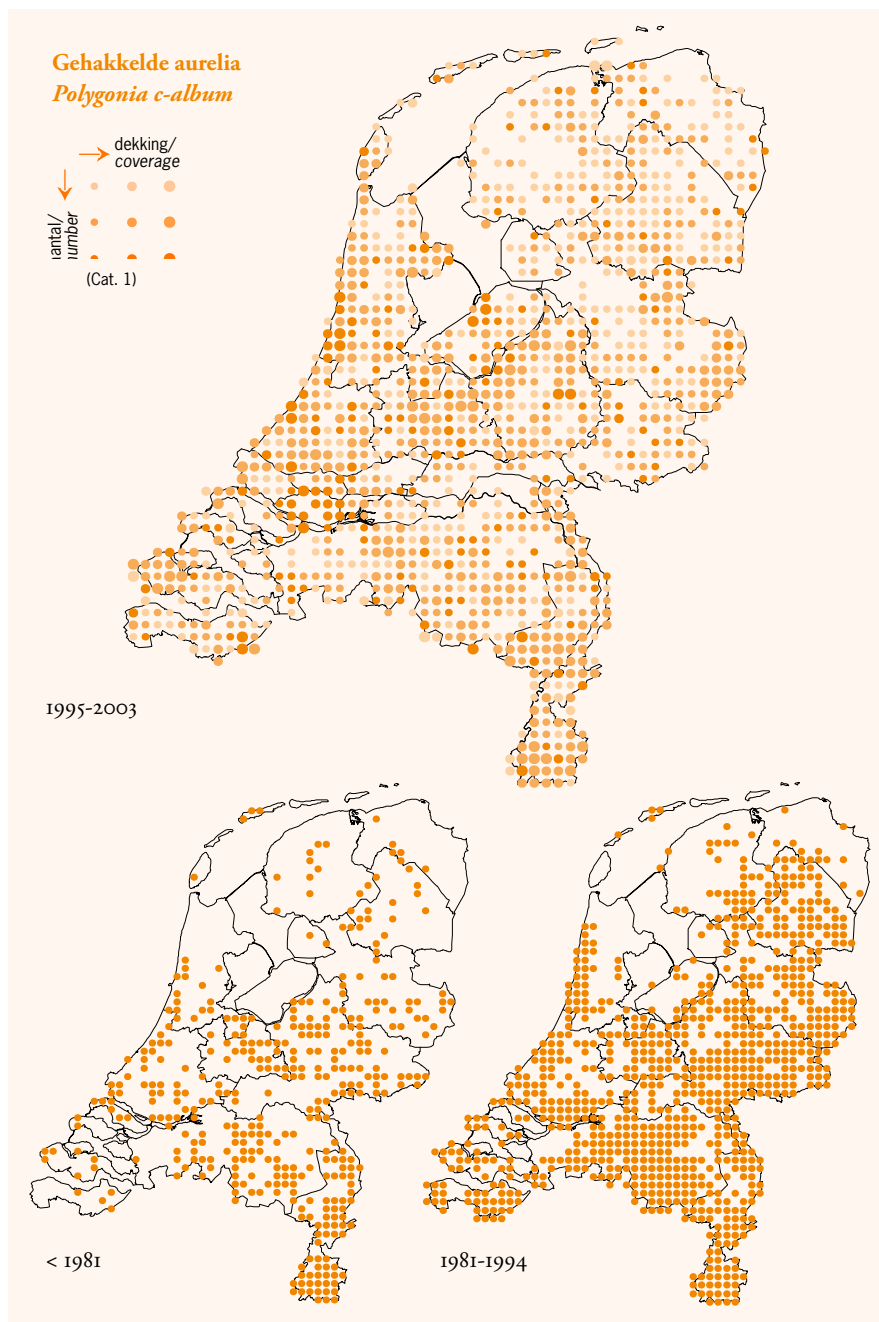
Toekomst

Het is niet geheel duidelijk wat de oorzaak is van het wisselende voorkomen van de gehakkelde aurelia gedurende de afgelopen eeuw, maar de recente toename heeft mogelijk te maken met het warmere klimaat. Waarschijnlijk blijft deze vlinder voorlopig een algemene standvlinder.

SUMMARY

Comma Butterfly *Polygonia c-album*

Polygonia c-album is a common resident. In the 20th century, its area of distribution underwent waves of expansion and contraction; in the 1990s, the Dutch Monitoring Scheme recorded a moderate increase in numbers. This expansion is continuing at present, and the species can now be found all over the country. It especially occurs in open deciduous or mixed woodland. There, it is usually seen in

Profiel van de gehakkelde aurelia

Voedsel rupsen Grote brandnetel *Urtica dioica*, soms ook hop *Humulus lupulus*, iepen *Ulmus* sp., ribes *Ribes* sp. en wilgen *Salix* sp.

Voedsel vlinders Nectar van verschillende planten, ook fruit en boomsappen.

Vliegtijd vlinders Twee generaties die elkaar gedeeltelijk overlappen waardoor hij vliegt tussen midden maart en begin oktober.

Duur stadia Ei: 4-7, rups: 15-27, pop: 9-17, vlinder 25-60 (eerste generatie), 280-360 dagen (overwinterende vlinders), rijpingsduur ei: 7-10 (eerste generatie), 270-340 dagen (overwinterende vrouwtjes).

Overwinteringsfase Volwassen vlinder.

Leefgebied Open bossen en parken.

Mobiliteit Mobiel.

Dichtheid Vrij hoog, zo'n 8 tot 20 individuen per ha.

Status Algemene standvlinder.

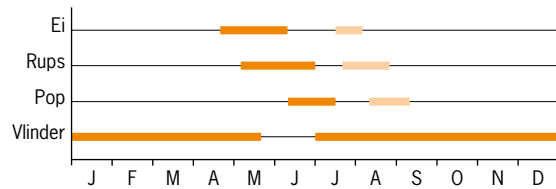
Rode Lijst Thans niet bedreigd.

Europese status Niet bedreigd.

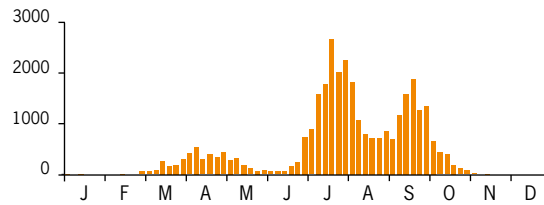
Knelpunten verspreiding Geen.

Verwachting toekomst Algemene standvlinder.

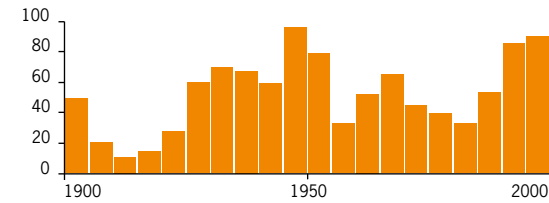
Beschermingsmaatregelen Niet relevant.

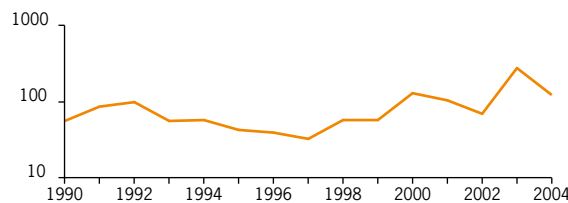
Stadia-diagram /
Life cycle diagram
(respectively egg, caterpillar,
pupa, imago)

Vliegtijd /Flight period

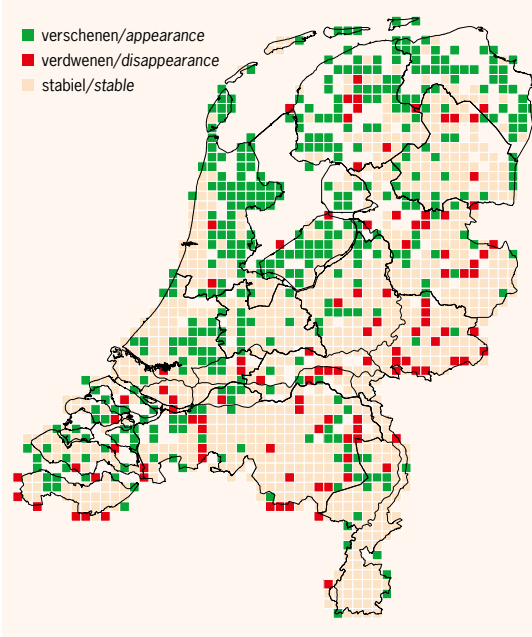

Trend 1900-2000

Trend 1992-2004:
Matige toename /Moderate
increase

the lighter parts, such as in woodland clearings or at the woodland edge, on damp, rough vegetation. It can be found in parks and gardens in wooded areas. It flies in one or two generations, the first from the end of June until mid-August. Adults of the first generation may produce a second brood, which flies from mid-August until the beginning of October. The species hibernates as an adult butterfly.

◀ In de periode 1995-2003 is de verspreiding van de gehakkelde aurelia toegenomen t.o.v. 1981-1994.

The distribution of P. c-album has been expanding in the period 1995-2003 relative to 1981-1994.

◀◀ Met gesloten vleugels is de gehakkelde aurelia in rust en tijdens de overwintering lastig te vinden.

P. c-album is well-camouflaged during hibernation and at rest.